

В. О. Шпильова,
д. е. н., доц., завідувач кафедри економіки та менеджменту,
Черкаська філія ПВНЗ "Європейський університет"

СУЧАСНИЙ СТАН СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

V. Shpylyova,
Doctor of economic sciences, docent, head of department Economics and Management, Cherkassy branch of private higher education institution "European University"

THE CURRENT STATE OF SPORT AND HEALTH TOURISM IN UKRAINE

У статті наводиться аналітична оцінка стану спортивно-оздоровчого туризму в Україні як окремого виду туристичної діяльності, визначаються перспективи його розвитку.

This article provides an analytical assessment of sport tourism in Ukraine as a separate type of tourism, the prospects for its development.

Ключові слова: спортивно-оздоровчий туризм, виїзний та внутрішній туризм, екстремальні види спортивно-оздоровчого туризму.

Key words: sport and health tourism, outbound and domestic tourism, extreme kinds of sports and health tourism.

ПРОБЛЕМА ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З НАУКОВИМИ ТА ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Сучасна індустрія туризму — одна з найбільш швидко прогресуючих галузей світового господарства, яка розглядається і як самостійний вид економічної діяльності, і як міжгалузевий комплекс. Попри всі політичні та соціально-економічні негаразди останніх років індустрія туризму стала тією галуззю народного господарства України, яка без залучення державних дотацій стабільно нарощує обсяги виробництва туристського продукту.

У розвитку вітчизняного туристського руху помітну роль відіграє спортивно-оздоровчий туризм. По суті він є однією з найдоступніших масових форм активного відпочинку, пізнання та вивчення навколишнього світу.

Сьогодні спортивно-оздоровчі подорожі та відпочинки стають невід'ємною частиною життя населення всіх континентів. Україна об'єктивно має всі передумови для інтенсивного розвитку спортивно-оздоровчого туризму: особливості географічного положення та рельєфу, сприятливий клімат, багатий природний, історико-культурний та туристсько-рекреаційний потенціал. Однак сьогодні в Україні розвиток цієї важливої галузі економіки, яка, за розрахунками фахівців, лише у вигляді податків могла б щороку приносити в державну скарбницю до 4 млрд дол. США, недостатній. Причинами такого становища є складна соціально-економічна ситуація в державі, неврегульованість механізмів стимулювання туристської індустрії, відсутність ефективної стратегії розвитку цієї галузі як на національному, так і на регіональному рівнях.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Аналіз наукової літератури дає змогу виділити такі напрями дослідження спортивно-оздоровчого туризму, як соціальний, історичний, економічний, правовий, міжнародний та ін. Теоретико-методологічні аспекти спортивно-оздоровчого туризму, історію його розвитку як в Україні, так і за кордоном, окремі питання управління галуззю вивчали відомі вітчизняні вчені: Федорченко В.К., Цибух В.І., Матвієнко А.Т., Крачило М.П., Попович С.І., Науменко Г.П., Хлоп'як С.В., Школа І.М. та інші. Питанням менеджменту і маркетингу спортивно-оздоровчого туризму присвячені роботи російських науковців: Квартального В.А., Кабушкіна М.І, Гуляєва В.Г., Шаповала Г.Ф. Вітчизняні дослідники Євдокименко В.К., Мацола В.І., Онисько М.Б., Савченко О.М. особливого значення надавали регіональним аспектам розвитку туристської галузі.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою дослідження є оцінка стану розвитку спортивно-оздоровчого туризму в Україні та визначення перспектив його розвитку. Завданнями дослідження є:

- визначення поняття "спортивно-оздоровчий туризм";
- аналіз стану розвитку спортивно-оздоровчого туризму в Україні;
- визначення перспектив розвитку спортивно-оздоровчого туризму в Україні.

**ВИКЛАДЕННЯ МАТЕРІАЛУ
ТА РЕЗУЛЬТАТИ**

У межах вітчизняної туристської галузі чітко визначився окремий вид діяльності — спортивно-оздоровчий туризм. Цей унікальний сегмент туризму виник на самодіяльних засадах з ініціативи туристів-аматорів. Він поєднує в собі спорт і відпочинок, виховує патріотизм і національну самосвідомість.

Виділення спортивно-оздоровчого туризму в окремий вид туризму у наукових джерелах є дискусійним питанням. Так, Кицяк В.Ф. окремо визначає спортивний туризм як поїздки з метою участі в спортивних заходах та підтримки улюблених команд, де до послуг туристських фірм звертаються керівники спортивних команд, організатори змагань, об'єднання вболівальників та окремі громадяни, та рекреаційний туризм — подорож із метою відпочинку, оздоровлення і лікування [3, с. 78].

Російський дослідник Біржаков М.Б. зазначає, що спортивно-оздоровчий туризм передбачає подолання маршруту активним способом, тобто без використання транспортних засобів, покладаючись лише на свої власні сили. Автор зазначає, що активний рух є визначальною рисою спортивно-оздоровчого туризму. За цією ознакою його можна назвати активним туризмом [1, с. 108].

Український дослідник Школа І.М. розглядає спортивно-оздоровчий туризм як активний туризм. Автор зазначає, що залежно від рівня мобільності та способу пересування туризм умовно, можна поділити на активний (пішохідний, гірський, лижний, водний, велосипедний, автомобільний, мотоциклетний, спелеологічний) та пасивний (залізничний, автобусний, морський та авіаційний). При цьому він зауважує, що термін активний туризм розуміється в міжнародному туризмі як відвідування даної країни жителями інших країн, а пасивний — виїзд громадян до інших країн [4, с. 63].

Спортивно-оздоровчий туризм в Україні розвивається як невід'ємна складова туристської галузі і спрямований на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей людини шляхом залучення її до участі у спортивних походах різної складності та змаганнях з техніки спортивного туризму, самодіяльних туристських подорожах, мандрівних подорожах активного туризму. Разом з тим, спортивний туризм сприяє розвитку та поширенню активних форм відпочинку, а отже, має ще й рекреаційні, пізнавальні, виховні, економічні та інші функції.

Розвиваючись на межі спорту та активного дозвілля в природному середовищі, спортивно-оздоровчий туризм сприяє розвитку внутрішнього туризму шляхом пропаганди відносно дешевого і одночасно ефективного відпочинку, що в умовах невисоких матеріальних доходів значної частини населення країни надає йому соціально-пріоритетного значення для відповідних державних, громадських та комерційних організацій.

Таблиця 1 . Кількість туроператорів, які спеціалізуються на спортивно-оздоровчому туризмі, 2008—2012 рр.

Спеціалізація	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Пропонують всі види спортивно-оздоровчого туризму	317	375	420	507	570
Пропонують екстремальні тури	57	63	69	74	72
Висока частка спеціалізації (>50 % турів) на окремому виді	218	216	205	200	191
Загалом	592	654	694	781	833

Джерело: [6].

Таблиця 2. Кількість туроператорів, які надають послуги виїзного спортивно-оздоровчого туризму, 2008—2012 рр.

Спеціалізація	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Пропонують всі види спортивно-оздоровчого туризму	194	210	246	269	276
Пропонують екстремальні тури	57	63	69	74	72
Висока частка спеціалізації (>50 % турів) на окремому виді	102	117	122	124	124
Загалом	353	390	437	467	472

Джерело: [6].

Аналізуючи стан спортивно-оздоровчого туризму в Україні, необхідно відмітити її сприятливі умови та багаті рекреаційні ресурси для спортивного відпочинку населення, розвитку туризму й спорту.

Останнім часом спостерігається збільшення кількості туроператорів, які пропонують екстремальні тури та зменшення кількості туроператорів, які мають високу частку спеціалізації на окремих видах спортивно-оздоровчого туризму (табл. 1).

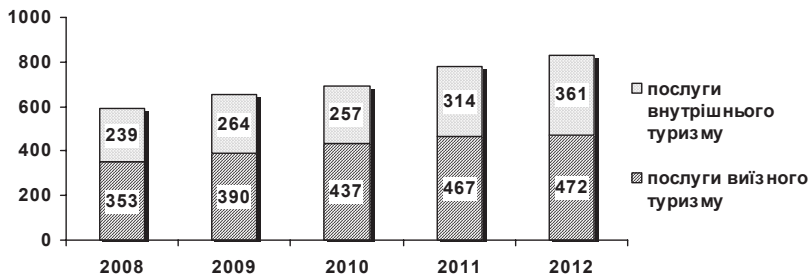
Станом на 2012 рік 68,4% туроператорів пропонують всі види спортивно-оздоровчого туризму, 22,9% туроператорів спеціалізуються на окремих видах спортивно-оздоровчого туризму (турфірми, що надають перевагу гірськолижним, водним, велосипедним або автмото турам), тобто мають високу частку спеціалізації (>50 % турів), 8,7% туроператорів пропонують екстремальні тури.

Спостерігається тенденція збільшення кількості туроператорів, які пропонують усі види спортивно-оздоровчого туризму, кількість туристських фірм, які здійснювали зарубіжні екстремальні тури у 2012 році, децю зменшилася. В цілому можна засвідчити тенденцію збільшення кількості туроператорів, які надають послуги виїзного спортивно-оздоровчого туризму (табл. 2).

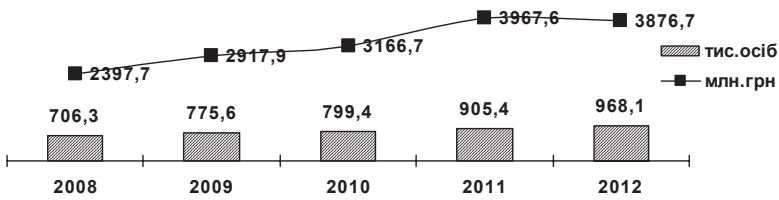
Таблиця 3. Кількість туроператорів, які надають послуги внутрішнього спортивно-оздоровчого туризму, 2008—2012 рр.

Спеціалізація	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Пропонують всі види спортивно-оздоровчого туризму	123	165	174	238	294
Пропонують екстремальні тури	-	-	-	-	-
Висока частка спеціалізації (>50 % турів) на окремому виді	116	99	83	76	67
Загалом	239	264	257	314	361

Джерело: [6].

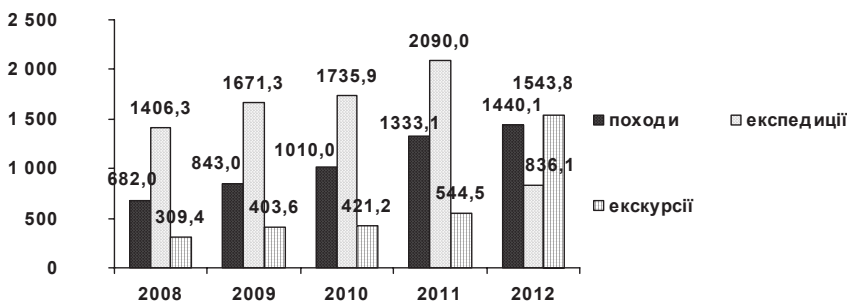

Рис. 1. Співвідношення кількості туроператорів, що спеціалізуються на виїзному та внутрішньому спортивно-оздоровчому туризмі, 2007–2011 рр.

Рис. 2. Динаміка обсягів наданих послуг спортивно-оздоровчого туризму за 2008–2012 рр.

Джерело: [6].

Рис. 3. Динаміка обсягів наданих послуг спортивно-оздоровчого туризму за організаційними формами, тис. грн. за 2008 – 2012 рр.

Джерело: [6].

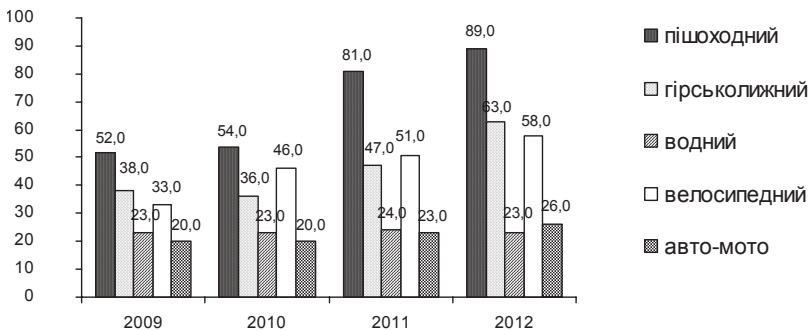
Крім вищезазначених туроператорів, у секторі спортивно-оздоровчого туризму діють туристські фірми, які пропонують послуги спортивно-оздоровчого туризму в Україні (табл. 3).

У 2012 році таких туроператорів налічувалось 361, більша частина з них (294) надавали всі види спортивно-оздоровчого туризму, туроператорів, які пропонують

скорочення обсягу проведених експедицій та збільшення обсягу проведених екскурсій.

Динаміка розподілу наданих послуг спортивно-оздоровчого туризму за кількістю маршрутів наводиться на рисунку 4.

Побудова сучасної індустрії спортивно-оздоровчого туризму залежить від реалізації у цій сфері програмно-

Рис. 4. Динаміка розподілу наданих послуг спортивно-оздоровчого туризму за кількістю маршрутів, 2009 – 2012 рр.

Джерело: [6].

екстремальні тури лише по Україні не зареєстровано. Зменшується кількість туроператорів з високим рівнем спеціалізації, що може свідчити про високу конкуренцію в даному сегменті.

Співвідношення кількості туроператорів, що спеціалізуються на виїзному та внутрішньому спортивно-оздоровчому туризмі показано на рис. 1.

У 2012 році обсяг наданих послуг спортивно-оздоровчого туризму в Україні склав 968,1 тис. осіб, що на 6,9% більше в кількісному вимірюванні порівняно з попереднім роком, та на 2,3% менше у грошовому (рис. 2).

Порівняно з 2008 роком обсяги наданих послуг спортивно-оздоровчого туризму зросли у 2009 році на 9,8% , у 2010 році — на 13,2%, у 2011 році — на 28,2%. Найбільший приріст спостерігався у 2011 році (порівняно з 2010 роком обсяг наданих послуг збільшився у кількісному виразі на 13,3%, у грошовому на 25,3%). Для підрахунку обсягів надання послуг спортивно-оздоровчого туризму з 2011 рік використовувалась нова класифікація Державного комітету статистики, тому складові деяких груп можуть відрізнятися від попередніх років, а відповідно — змінювати загальний обсяг сегменту.

Динаміка обсягів наданих послуг спортивно-оздоровчого туризму за організаційними формами наводиться на рисунку 3.

За результатами оцінки динаміки обсягів наданих в Україні послуг спортивно-оздоровчого туризму за організаційними формами слід зазначити, що в 2012 році спостерігається

Зростає обсяг наданих послуг спортивно-оздоровчого туризму за організаційними формами слід зазначити, що в 2012 році спостерігається

Зростає обсяг наданих послуг спортивно-оздоровчого туризму за організаційними формами слід зазначити, що в 2012 році спостерігається

Зростає обсяг наданих послуг спортивно-оздоровчого туризму за організаційними формами слід зазначити, що в 2012 році спостерігається

Зростає обсяг наданих послуг спортивно-оздоровчого туризму за організаційними формами слід зазначити, що в 2012 році спостерігається

Зростає обсяг наданих послуг спортивно-оздоровчого туризму за організаційними формами слід зазначити, що в 2012 році спостерігається

Зростає обсяг наданих послуг спортивно-оздоровчого туризму за організаційними формами слід зазначити, що в 2012 році спостерігається

Зростає обсяг наданих послуг спортивно-оздоровчого туризму за організаційними формами слід зазначити, що в 2012 році спостерігається

Зростає обсяг наданих послуг спортивно-оздоровчого туризму за організаційними формами слід зазначити, що в 2012 році спостерігається

Зростає обсяг наданих послуг спортивно-оздоровчого туризму за організаційними формами слід зазначити, що в 2012 році спостерігається

Зростає обсяг наданих послуг спортивно-оздоровчого туризму за організаційними формами слід зазначити, що в 2012 році спостерігається

Зростає обсяг наданих послуг спортивно-оздоровчого туризму за організаційними формами слід зазначити, що в 2012 році спостерігається

Зростає обсяг наданих послуг спортивно-оздоровчого туризму за організаційними формами слід зазначити, що в 2012 році спостерігається

Розвиток спортивно-оздоровчого туризму в Україні потребує підтримки, узгодженого розвитку в межах усієї індустрії туризму країни. Спортивно-оздоровчий туризм є одним з пріоритетних напрямків розвитку внутрішнього та іноземного туризму в Україні, одним з найбільш сталих видів туристичних ринків.

Для забезпечення розвитку спортивно-оздоровчого туризму в Україні необхідно вирішення таких питань:

1. Відпрацювати механізм створення сприятливих умов для залучення інвестицій, спрямованих насамперед на будівництво нових та реконструкцію діючих об'єктів туристської та курортно-рекреаційної сфер, сприяти спрощенню процедури узгодження інвестиційних проєктів.

2. Прийняти комплексне рішення відносно виділення земельних ділянок під будівництво спортивно-оздоровчих комплексів та інших об'єктів туристичної інфраструктури.

3. Реалізувати комплекс заходів для розвитку масового внутрішнього туризму, насамперед спортивно-оздоровчого туризму, як чинника формування здорового способу життя та підвищення якості життя громадян України.

4. Розбудувати туристську інфраструктуру за напрямками національної мережі міжнародних транспортних коридорів та систему безпеки туристів.

Розвиток нових напрямів спортивно-оздоровчого туризму — екстремального, пригодницького, наддалеких вітрильних та інших подорожей, проведення комбінованих за видами туризму (автомобільного, велосипедного, вітрильного, водного, гірського, мотоциклетного, пішохідного, спелеологічного тощо) подорожей з використання наявних природно-рекреаційних, історико-культурних та кадрових ресурсів країни не тільки створює умови для залучення до активних занять туризмом населення України, а й має стимулюючий вплив на розвиток міжнародного та зарубіжного туризму, сприяє загальному розвитку туристської галузі як високорентабельної галузі економіки України та її входженню до світового туристського ринку.

ВИСНОВКИ ТА НАПРЯМ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

За підсумками оцінки стану спортивно-оздоровчого туризму в Україні слід зазначити, що більшість туристських фірм надають перевагу міжнародному туризму. Крім того, спортивно-оздоровчий туризм в Україні розвивається під впливом низки політичних та економічних чинників, які обумовлені трансформаційними процесами, які протікають в країні. З одного боку, вони сприяли активному розвитку українського туристського ринку й швидкому зростанню частки виїзного туризму, з іншого — економічна криза негативно вплинула на формування туристської галузі та її інфраструктури, відсутня впевненість у повноцінній реалізації стратегічних планів в туристській сфері.

Розвиток спортивно-оздоровчого туризму має важливе значення для розвитку економіки України. Цей вид туризму придатний для нових форм власності й здатний принести найбільшу віддачу. Процес прискореного

розвитку спортивно-оздоровчого туризму відбуватиметься в нерозривному зв'язку з розширенням сфери дії ринкових відносин. Туристська галузь і підприємства, що до неї входять, орієнтуючись безпосередньо на споживача, покликані відіграти активну роль у формуванні ринкового середовища. Туристично-відпочинкова складова має стати важливою компонентою розвитку регіональних культурних центрів з історико-етнографічними назвами.

Література:

1. Биржаков М.Б. Введение в туризм. — СПб.: Издательский дом "Герда", 2003. — 5-е изд. — 320 с.
2. Грабовський Ю.А., Скалій О.В., Скалій Т.В. Спортивний туризм: навчальний посібник. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2009. — 304 с.
3. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні Чернівці: Книги-XXI, 2003. — 300 с.
4. Школа І.М. та ін. Менеджмент туристичної індустрії: Навчальний посібник. — Чернівці: ЧТЕІ КНЕУ, 2003. — 662 с.
5. Щур Ю.В. Спортивно-оздоровчий туризм [Текст]: навч. посібник / Ю.В. Щур. — К.: ТОВ "Альтерпрес", 2003. — 230 с.
6. Travel & Tourism economic impact [Електронний ресурс] / World travel & tourism council. — Режим доступу: http://www.wttc.org/eng/TourismResearch/Tourism_Economic_Research/CountryReports/Ukraine/
7. <http://www.ko-tourism.gov.ua/uk/events/announce/>
8. <http://www.kudaedem.com.ua/ua/oblast/9.html>

References:

1. Birzhakov, M.B. (2003), Vvedenie v turizm [Introduction to Tourism], Izdatel'skij dom "Gerda", StPetersburg, Russia.
2. Hrabovs'kyj, Yu.A. Skaliy, O.V. and Skaliy, T.V. (2009), Sportyvnyj turyzm [Sport tourism], Navchal'na knyha — Bohdan, Ternopil', Ukraine.
3. Kyfiak, V.F. (2003), Orhanizatsiia turystychnoi diial'nosti v Ukraini [The organization of tourism in Ukraine], Knyhy- XXI, Chernivtsi, Ukraine.
4. Shkola, I.M. (2003), Menedzhment turystychnoi industrii [Management of tourism industry], ChTEI KNEU, Chernivtsi, Ukraine.
5. Schur, Yu.V. (2003), Sportyvno-ozdorovchyj turyzm [Sport and Health Tourism], Al'terpres, Kyiv, Ukraine.
6. World Travel & Tourism Council (2013), Ukraine Economic Impact Report, available at: <http://www.wttc.org/research/economic-impact-research/country-reports/u/ukraine/> (Accessed 4 Dec 2013).
7. Kyiv Oblast Center of Tourism Development (2013), available at: <http://www.ko-tourism.gov.ua/uk/events/announce/> (Accessed 4 Dec 2013).
8. Kudaedem (2013), available at: <http://www.kudaedem.com.ua/ua/oblast/9.html> (Accessed 4 Dec 2013).

Стаття надійшла до редакції 12.11.2013 р.